

CHƯƠNG 4: CẠNH TRANH VÀ ĐỘC QUYỀN TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG

ThS. Hồ Ngọc Khương

Tài liệu tham khảo

1

Bộ giáo dục và đào tạo (2019). **Kinh tế chính trị Mác-Lênin**. Nxb. Chính trị quốc gia. (Tài liệu tập huấn)

2

C.Mác và Ph.Ăngghen (1999). **Toàn tập, tập 25**. Nxb. Chính trị quốc gia

3

V.I.Lênin (2005). **Toàn tập, tập 27**. Nxb. Chính trị quốc gia

Nội dung

Cạnh tranh ở cấp độ độc quyền trong nền KTTT

Độc quyền trong nền kinh tế thị trường

Độc quyền nhà nước trong nền kinh tế thị trường

Biểu hiện mới của ĐQ, ĐQNN; Vai trò lịch sử của CNTB

4.1

Lý luận của
Các Mác về
giá trị thặng dư

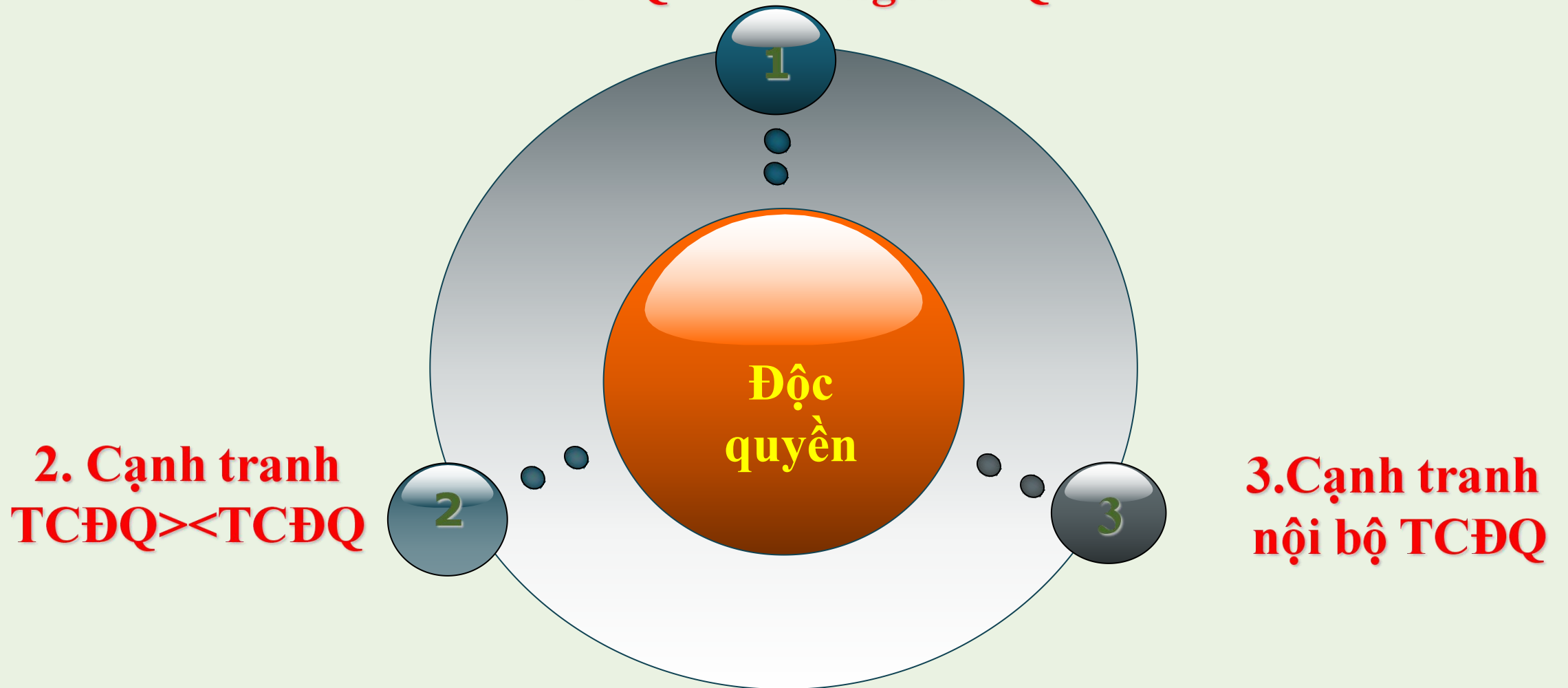
4.1.1. Quan hệ giữa cạnh tranh và độc quyền trong nền kinh tế thị trường

Độc quyền là sự liên minh giữa các doanh nghiệp lớn, nắm trong tay phần lớn việc sản xuất và tiêu thụ một số loại hàng hóa, có khả năng định ra giá cả độc quyền, nhằm thu lợi nhuận độc quyền cao.

Độc quyền sinh ra từ cạnh tranh tự do và độc quyền làm cho cạnh tranh trở nên đa dạng, phức tạp hơn.

1. Cạnh tranh
TCĐQ >< DN ngoài ĐQ

4.2

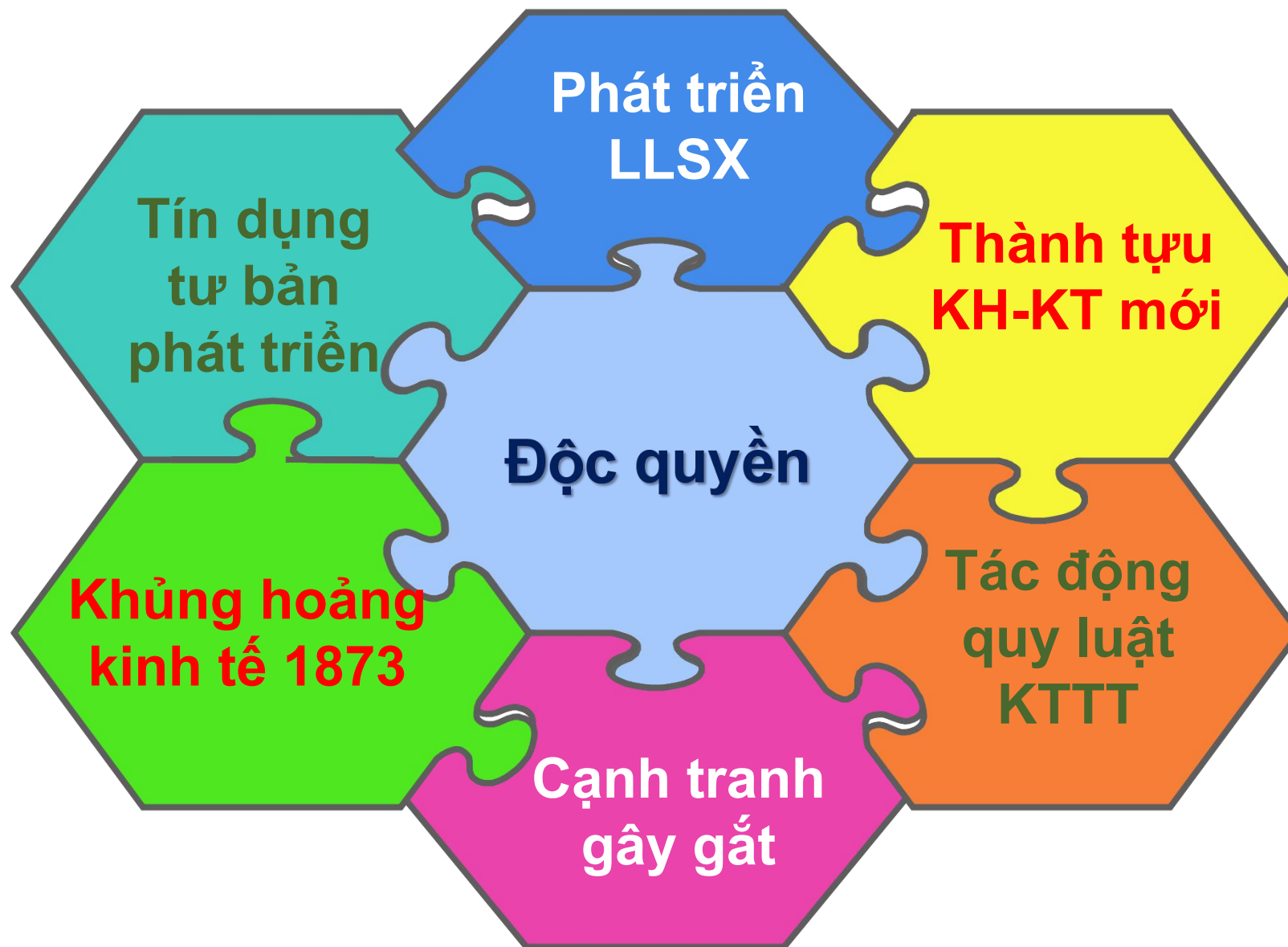
Độc quyền và độc
quyền Nhà nước
trong nền kinh tế
thị trường

4.2.1. Lý luận của V.I.Lênin về độc quyền

Độc quyền đem lại lợi nhuận siêu ngạch, nghĩa là một món lợi nhuận dư ra ngoài số lợi nhuận tư bản chủ nghĩa bình thường và thông thường trên toàn bộ thế giới

V.I.Lênin

Nguyên nhân hình thành

Quy luật giá trị biểu hiện thành quy luật giá cả độc quyền.

Giá cả độc quyền là giá cả do các tổ chức độc quyền áp đặt trong mua và bán hàng hóa.

- + Giá cả độc quyền cao: khi bán**
- + Giá cả độc quyền thấp: khi mua**

Quy luật giá trị thặng dư biểu hiện thành quy luật lợi nhuận độc quyền.

Lợi nhuận độc quyền là lợi nhuận thu được cao hơn lợi nhuận bình quân do sự thống trị của các tổ chức độc quyền đem lại.

$$P_{\text{độc quyền}} = P_{\text{bình quân}} + P_{\text{khác}}$$

Tác động của độc quyền đối với nền kinh tế

Tạo khả năng thúc đẩy
sự tiến bộ khoa học kỹ thuật

Tăng năng suất lao động,
nâng cao năng lực cạnh tranh

Tạo sức mạnh kinh tế góp phần
phát triển kinh tế theo hướng sản xuất lớn

**Tác động
tích cực**

Xuất hiện cạnh tranh không hoàn hảo

Kìm hãm sự tiến bộ của khoa học kỹ thuật

**Chi phối các quan hệ kinh tế - xã hội,
tăng sự phân hóa giàu nghèo**

**Tác động
tiêu cực**

Những đặc điểm của độc quyền trong chủ nghĩa tư bản

Một là, tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Hai là, tư bản tài chính và hệ thống tài phiệt chi phối sâu sắc nền kinh tế

Ba là, xuất khẩu tư bản trở thành phổ biến

Bốn là, sự phân chia thế giới về kinh tế giữa các tập đoàn tư bản độc quyền

Năm là, sự phân chia thế giới về địa lý giữa các cường quốc tư bản

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Tập trung sản xuất đến một trình độ nhất định sẽ dẫn đến độc quyền, vì doanh nghiệp có quy mô lớn làm cho cạnh tranh gay gắt dẫn đến khuynh hướng thỏa hiệp, liên minh với nhau.

Các hình thức độc quyền:

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Cartel (Các-ten)

- Là hình thức tổ chức độc quyền về giá cả, sản lượng hàng hóa, thị trường tiêu thụ, kỳ hạn thanh toán,... Các nhà tư bản tham gia Cartel độc lập về sản xuất và lưu thông hàng hóa.
- Là liên minh độc quyền không vững chắc.

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Syndicate (Xanh-đi-ca)

- Là hình thức tổ chức độc quyền cao hơn Cartel. Các nhà tư bản tham gia Syndicate độc lập về sản xuất và mất độc lập về lưu thông hàng hóa.
- Mục đích là thống nhất đầu mối mua bán để mua hàng với giá rẻ và bán hàng với giá đắt.

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Trust (Tờ-rót)

- Là hình thức tổ chức độc quyền cao hơn Cartel và Syndicate thống nhất cả việc sản xuất và lưu thông dưới sự quản lý của ban quản trị.
- Các nhà tư bản trở thành các cổ đông thu lợi nhuận theo cổ phần.

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Consortium (Công-xoóc-xi-om)

- Là hình thức tổ chức độc quyền cao hơn Cartel, Syndicate và Trust tồn tại dưới dạng một hiệp định ký kết giữa ngân hàng và công nghiệp để cùng nhau thực hiện các nghiệp vụ tài chính lớn.

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Concern (Con-sơn)

- Là hình thức tổ chức độc quyền đa ngành, các nhà tư bản tham gia Concern có quan hệ với những ngành khác nhau và được phân bố ở nhiều nước.

1. Tập trung sản xuất và các tổ chức độc quyền

Conglomerate (Công-gơ-lô-mê-rét)

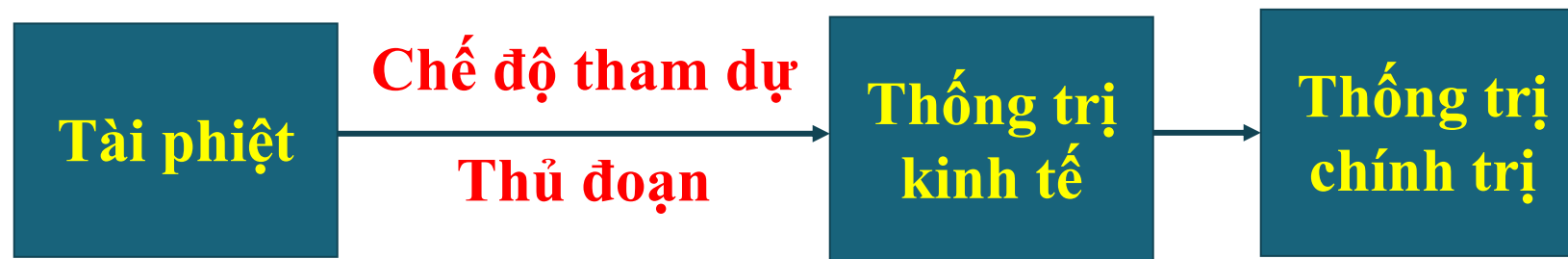
- Là hình thức tổ chức độc quyền kết hợp các nhà tư bản vừa và nhỏ không có sự liên kết trực tiếp về sản xuất.
- Mục đích là thu lợi nhuận từ kinh doanh chứng khoán.

2. Tư bản tài chính và hệ thống tài phiệt chi phối sâu sắc nền kinh tế

Tư bản tài chính là kết quả của sự hợp nhất giữa tư bản ngân hàng của một số ít ngân hàng độc quyền lớn nhất với tư bản của những liên minh độc quyền các nhà công nghiệp.

V.I.Lênin

Sự phát triển của tư bản tài chính dẫn đến một nhóm nhỏ độc quyền chi phối toàn bộ đời sống kinh tế và chính trị của toàn xã hội tư bản gọi là tài phiệt (đầu sỏ tài chính, trùm tài chính).

3. Xuất khẩu tư bản trở thành phổ biến

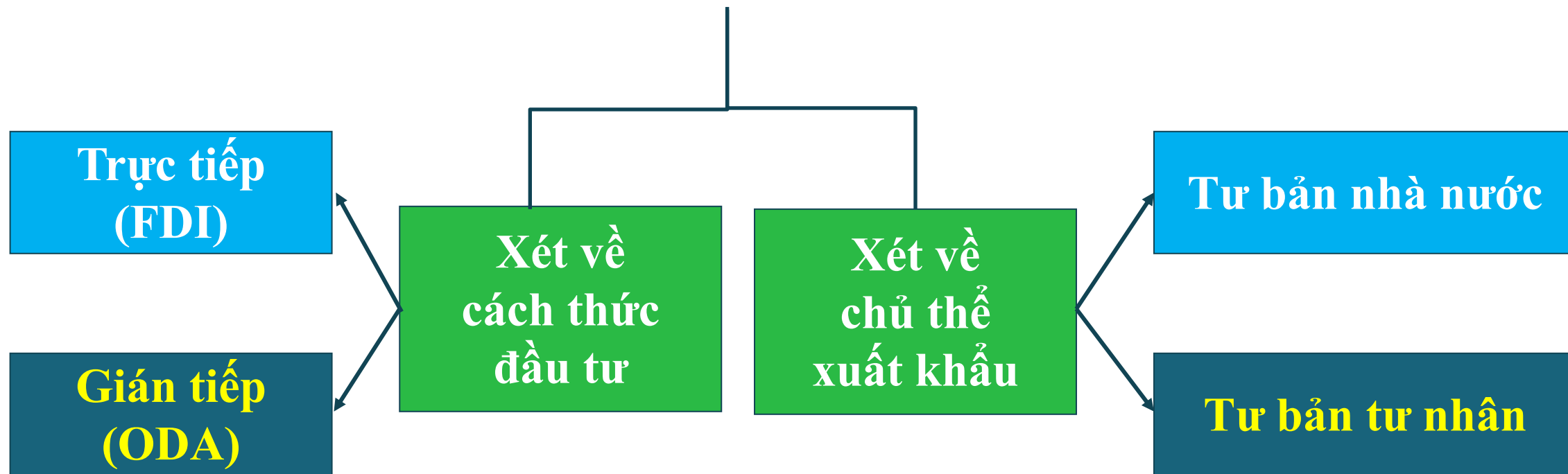
Xuất khẩu tư bản là xuất khẩu giá trị ra nước ngoài (đầu tư tư bản) nhằm chiếm đoạt giá trị thặng dư và các nguồn lợi nhuận khác ở các nước nhập khẩu tư bản.

Nguyên nhân xuất khẩu tư bản:

- + Hiện tượng “tư bản thừa” cần đầu tư ra nước ngoài để có nhiều lợi nhuận hơn.**
- + Sự tham gia của các nước lạc hậu vào giao lưu kinh tế quốc tế nhưng thiếu tư bản.**

3. Xuất khẩu tư bản trở thành phổ biến

Các hình thức xuất khẩu tư bản

3. Xuất khẩu tư bản trở thành phổ biến

Biểu hiện mới của xuất khẩu tư bản:

- + **Hướng xuất khẩu tư bản hiện nay có sự thay đổi.**
- + **Chủ thể xuất khẩu tư bản có sự thay đổi lớn.**
- + **Hình thức xuất khẩu tư bản đa dạng, đan xen giữa xuất khẩu tư bản và xuất khẩu hàng hóa tăng lên.(BOT-BT)**
- + **Sự áp đặt mang tính thực dân trong xuất khẩu tư bản đã được gỡ bỏ dần và nguyên tắc cùng có lợi trong đầu tư được đề cao.**

4. Sự phân chia thế giới về kinh tế giữa các tập đoàn tư bản độc quyền

Quá trình tích tụ và tập trung tư bản phát triển, việc xuất khẩu tư bản tăng lên tất yếu dẫn tới sự phân chia thế giới về mặt kinh tế giữa các tập đoàn tư bản độc quyền và hình thành các tổ chức độc quyền quốc tế.

Biểu hiện mới của phân chia thế giới về kinh tế:

- + Xu hướng quốc tế hóa, toàn cầu hóa kinh tế ngày càng tăng.
- + Hình thành các liên minh và khối liên kết khu vực: EU, NAFTA, OPEC,...

5. Sự phân chia thế giới về địa lý giữa các cường quốc tư bản

Bản chất là thực hiện chủ nghĩa thực dân hình thành hệ thống thuộc địa.

Hiện nay, sự phân chia thế giới về lãnh thổ giữa các cường quốc tư bản vẫn tiếp tục dưới những hình thức cạnh tranh và thống trị mới.

4.2.2. Lý luận của V.I.Lênin về độc quyền Nhà nước

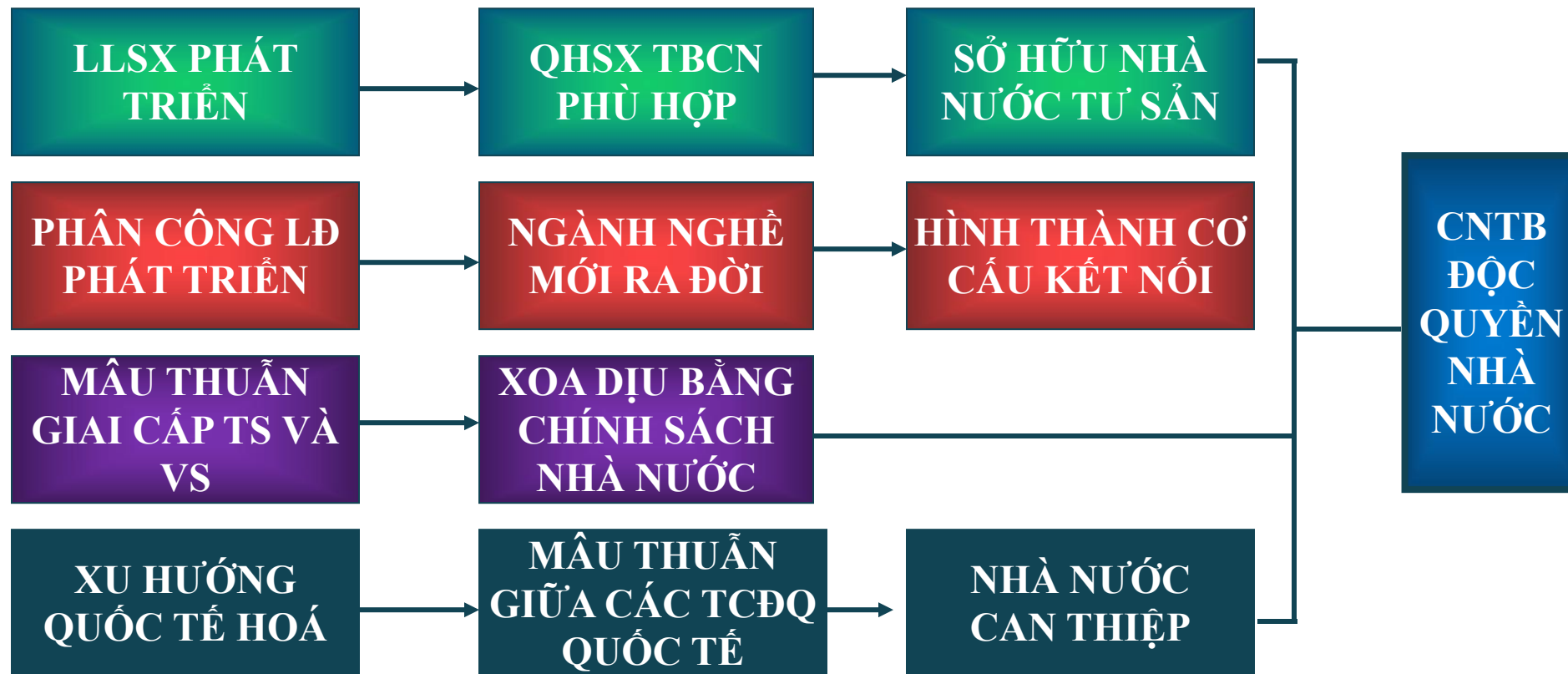
Nguyên nhân độc quyền Nhà nước

- + Tích tụ và tập trung vốn càng lớn \Rightarrow tích tụ và tập trung sản xuất càng cao \Rightarrow cơ cấu kinh tế to lớn \Rightarrow điều tiết về sản xuất và phân phối từ một trung tâm.
- + Phân công lao động xã hội \Rightarrow những ngành nghề mà tổ chức độc quyền tư nhân không thể hoặc không muốn kinh doanh \Rightarrow nhà nước đứng ra kinh doanh những ngành đó, tạo điều kiện cho tư bản tư nhân kinh doanh ngành nghề khác.

Nguyên nhân độc quyền Nhà nước

+ Sự thống trị độc quyền \Rightarrow mâu thuẫn giai cấp \Rightarrow nhà nước phải có chính sách phúc lợi xã hội để xoa dịu.

+ Quốc tế hóa và bành trướng của tư bản độc quyền \Rightarrow vấp phải hàng rào quốc gia và xung đột lợi ích \Rightarrow nhà nước điều tiết.

Bản chất của độc quyền Nhà nước

- + Là sự kết hợp sức mạnh của các tổ chức độc quyền tư nhân với sức mạnh của nhà nước thành một thiết chế.**
- + Là tăng sự can thiệp, kiểm soát của nhà nước vào quá trình tái sản xuất.**
- + Là hình thức vận động mới của quan hệ sản xuất tư bản chủ nghĩa**

Biểu hiện của độc quyền Nhà nước

Biểu

Sự kết hợp về nhân sự giữa tổ chức độc quyền và nhà nước

Sự hình thành, phát triển sở hữu nhà nước

hiện

Sự điều tiết kinh tế của nhà nước tư sản

Vai trò lịch sử của chủ nghĩa tư bản

1

**Thúc đẩy lực
lượng sản xuất
phát triển
nh nhanh chóng**

2

**Chuyển nền
sản xuất nhỏ
thành nền sản
xuất lớn hiện
đại**

3

**Thực hiện xã
hội hóa sản
xuất**

Hạn chế của chủ nghĩa tư bản

Mục đích của sản xuất tư bản chủ nghĩa vì lợi ích của giai cấp tư sản, không vì lợi ích quần chúng nhân dân lao động

Chủ nghĩa tư bản là một trong những nguyên nhân châm ngòi của hầu hết các cuộc chiến tranh trên thế giới

Sự phân hóa giàu nghèo ở chính ngay trong lòng các nước tư bản và có xu hướng ngày càng sâu sắc

Xu hướng vận động của chủ nghĩa tư bản

Sự chuyển hóa từ sở hữu tư nhân \Rightarrow sở hữu tập thể \Rightarrow sở hữu
Nhà nước để thích ứng với xã hội hóa lực lượng sản xuất

Trân trọng cảm ơn!